

UDK: 27-675:070.482(497.11)"19"
Pregledni rad
Primljeno: siječanj 2011.

Niko IKIĆ
Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu
J. Stadlera 5, BiH – 71000 Sarajevo
niko.ikic@bih.net.ba

„BLAGOVIJESNI“ EKUMENIZAM¹

Sažetak

U kulturnom, geografskom, povijesnom i religioznom smislu Beogradska nadbiskupija je susretnište vjera, šuma nacionalnosti, arena različitosti, poprište kultura, sukobište ideja i interesa. Upravo je to idealan okvir i pravi izazov ove mjesne Crkve za istinski, duhovni a prije svega konkretan, životni ekumenizam. Ova mjesna Crkva može biti most zajedništva, motor dijaloga i sveza jedinstva kako na mjesnoj tako i na općecrkvenoj razini. Beograd je po svojoj prirodi pogodan da postane važan i dinamičan ekumenski centar. Tu je sjedište patrijarhata Srpske pravoslavne crkve, tu je i vjekovna, iako prekidana, hijerarhija Katoličke crkve.

Jedinstvo Crkve je složen pojam, koji je s vremenom i pod raznim utjecajima poprmio na ovim prostorima različita značenja, od onih nepotpunih i jednostranih do onih potpuno krivih i iskrivljenih. Komunističko razdoblje htjelo je pridati crkvenom ekumenizmu političko značenje u smislu bratstva i jedinstva, što je za crkveni ekumenizam imalo kontraefekte. S druge strane i za neke crkvene ljude rad oko jedinstva, tj. ekumenizam, bilo je crkveno mlaćenje prazne slame ili pravljenje mjehurića od sapunice. Za one treće ekumenizam je opasnost za gubljenje vlastitog vjerskog identiteta, s ekumenizmom ili kroz njega kao da vrebala opasnost indiferentizma, sinkretizma i lažnog irenizma. Za neke četvrte ekumenizam bi bio nešto sporedno i nevažno, ali sigurno nepotrebno i opasno za nacionalni identitet, što je mnogima svetinja nad svetinjama.

Svi povijesni problemi, sva ratna divljanja, sva nacionalna opterećenja desetljećima su stvarali ozračje bijega od drugoga, teologiju izolacije od drukčijega. Time je sazrijevalo uvjerenje crkvene samodostatnosti, nebrige za drugoga, bez egzistenci-

---

¹ Predavanje održano na simpoziju pod naslovom: *Stazama nade, Beogradska nadbiskupija 1924.-2004. sa osvrtom na raniju prošlost, od kršćanskih prapočetaka na tlu Srbije*, Beograd, 21.-23. listopada 2005. Simpozijaska tema predavanja je glasila: *80 godina „blagovijesnog“ ekumenizma*. Ovdje je malo prerađena verzija. Budući da je *Blagovijest* bila rasprostranjena i na drugim područjima bivše Jugoslavije, te je u svojem značenju daleko nadilazila granice Beogradske nadbiskupije, smatramo da je ovo predavanje prikladno za izdavanje u ovom časopisu zbog ekumenskog značaja.

jalnog osjećaja za drukčije. Takvi procesi bitno su ograničili i ugrozili ispravan pojam jedinstva, pa bi se takvih natruha trebalo osloboditi i tako eklezijalni pojam jedinstva demitologizirati i pročistiti.

U 80 godina ekumenskog djelovanja na području Beogradske nadbiskupije bilo je od destruktivnog i forsiranog do rezigniranog i realnog ekumenskog nastojanja. Jedni su gradili predrasude, drugi su krčili putove, svi su tražili uzore, ali jedni za nesu-radnju a drugi za suživot.

Ključne riječi: *jedinstvo, ekumenizam, predrasude, Beogradska nadbiskupija.*

Proslov

Ovaj nejasni naslov valja pojasniti. Središnji skovani pojam naslova „blagovijesni ekumenizam“ želi u ovom radu dodirnuti dvije stvarnosti: prvo, ekumenske odnose Beogradske nadbiskupije kroz naznačenih 80 godina i drugo, ekumenizam zabilježen u njezinu listu *Blagovest*, koja izlazi od 1946. god. na njezinu teritoriju.² Dakle, skovani naslovni pojam „blagovijesni ekumenizam“ aludira na naslov rečenog časopisa, s jedne strane, a s druge u smislu da je „ekumenizam“ blaga i radosna vijest Isusa Krista. Slikovito rečeno: Beogradsku nadbiskupiju ćemo promatrati kao vitalnu „staricu“ koja šeće kroz 80 ekumenskih salona i ogleda se u zrcalu *Blagovijesti* i blage radosne vijesti u kontekstu ekumenizma.

1. Povijesne, kulturne i religiozne koordinate

Beogradska nadbiskupija, kao mjesna Crkva na ovim prostorima, smještena je na specifičnom geografskom položaju na kojem se isprepleću različite kulture i susreću različite vjere. Njezino područje je istodobno zapad na istoku i istok na zapadu. Stoga je logično da je bila u povijesti različito strukturirana, zavisno od političkih i kulturnih bura i oluja. Mijenjajući katkada istočne careve i zapadne kraljeve, islamske sultane i druge vladare, mijenjala je i svoje granice i svoje ustrojstvo. Nekada je obuhvaćala šire područje s više biskupija, kao npr.: Singidunum (Beograd), Vinacium (Kostolac), Hoereum Margi (Ću-

---

² List je imao više srodnih imena: *Blagovijest*, *Blagovest*. Prvi broj je izašao 25. 3. 1928. god. kao župni list u Skoplju. Takav opstaje do 1935. god. Od 1935. do 1941. god. glasilo prerasta u biskupijski list prizrensko-skopaljske biskupije. Uređivao ga je Alojz Turk. Od 1941. do 1946. god. list nije izlazio. Od 1946. god. počeo je izlaziti u Nišu a malo zatim u Beogradu. 1947. godine bio je skoro jedini katolički list u FNRJ. Od 1947. do 1964. god. urednik je Janez Jenko. Od 1964. do 1984. god. uređuje ga ponovno Alojz Turk. Od 1984. do 1988. god. list nije izlazio. 1988. godine obnavlja ga nadbiskup Franc Perko. Bilo je više urednika.

prija), Naissus (Niš), Remesiana (Bela Palanka), Aquae (Negotin)³ itd. Imala je svoja plodna ljeta i proljeća ali i duga sušna stoljeća vjerskog života. Određenu renesansu mjesna Crkva na ovim prostorima doživljava u drugoj polovici 19. stoljeća s apostolskim administratorom Josipom Jurjem Strossmayerom, koji je zdušno radio na konkordatu između Srbije i Svete Stolice, ali ga nije uspio ostvariti. Ipak je konkordat sklopljen 24. lipnja 1914. a ratificiran u Nišu 8. kolovoza iste godine.⁴ Tu je postavljen temelj nove crkvene strukture. Takva struktura Crkve potvrđena je novim iako neizvršenim konkordatom iz 1935. godine. Tako strukturirana mjesna Crkva u Srbiji zaživjela je tek 1924. godine, od čega je proteklo 80 ljeta, što je motiv našeg okupljanja.

U sklopu naše teme važno je naglasiti da je Beogradska nadbiskupija geografski i povijesno, kulturno i nacionalno, religiozno i egzistencijalno „susretište“ i „sukobište“. Isprepletenost kultura i vjera, šuma nacionalnosti⁵ i arena različitosti neka naznače sve ono što se razumijeva pod pojmom „susretište“, a pojam „sukobište“ neka izrazi sukobljavanje ideja i interesa na ovom prostoru. Pojam „sukobište“ jest realna pretpostavka oštih komplikacija, konkurencija, konfrontacija, pa i konsekvencija itd., a pojam „susretište“ realna je šansa zdrave komunikacije, konsolidacije, koegzistencije, konkordancije, kooperacije itd.

Teološkim rječnikom formulirano: takve predispozicije pravi su okvir i još veći izazov ove mjesne Crkve za istinski, duhovni a prije svega konkretan, životni ekumenizam. Ova mjesna Crkva može biti most zajedništva, motor dijaloga⁶ i sveza jedinstva i na mjesnoj i na

³ Usp. BISKUPSKA KONFERENCIJA JUGOSLAVIJE, *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji. Cerkev v Jugoslaviji*, Zagreb, 1974., 653-658.

⁴ On je administrirao od 1851. do 1897. godine. U sklopu kakvih okolnosti je djelovao, neka pokažu ove činjenice: po zakonu iz 1853. godine o slobodi vjeroispovijedanja nepravoslavnih konfesija katoličkom svećeniku dopušteno je moliti nad mrtvacem ali samo u kući (u zatvorenom), a na groblje ga smije pratiti samo pravoslavni svećenik. Po tom zakonu djeca iz miješanih brakova su obvezatno pravoslavna, a vjerski prijelaz je moguć samo iz katoličke u pravoslavnu vjeru. Nadalje, katolička crkva sv. Josipa nije smjela biti sagrađena na otvorenom prostoru, nego samo u dvorištu austrijskog konzulata sa slikom ugarskog kralja sv. Ladislava na glavnom oltaru. Zbog austrijskog i mađarskog utjecaja Strossmayer odbija posvetiti tu crkvicu. Više o njegovu djelovanju kao administratora u Srbiji vidi: Vjekoslav WAGNER, „Povijest Katoličke crkve u Srbiji u 19. vijeku“, *Bogoslovska smotra*, 21 (1933.), 1-16. (od 1800. do konkordata 1914. godine) i 22 (1934.), 124-140. (o konkordatu).

⁵ Samo među katolicima u Boru su 24 nacionalnosti.

⁶ Usp. riječi sadašnjeg beogradskog nadbiskupa mons. Stanislava Hočevara, „Na grobu prvog beogradskog nadbiskupa“, u: *Glasu koncila*, (GK) 46 (2004.), 11.

općecrkvenoj razini. Glavni urednik Blagovesti piše 1982. god. da je Beograd po svojoj prirodi određen da postane važan i dinamičan ekumenski centar. Tu je sjedište patrijarhata Srpske pravoslavne crkve, tu je i vjekovna, iako prekidana, hijerarhija Katoličke crkve.⁷

2. Jedinstvo – bit Crkve

Crkva je u svojoj biti jedna, jer je djelo jednoga Boga u njegovoj jedinstvenoj kristološko–pneumatskoj ekonomiji spasenja. Trojedini Bog čini jedinstvo Crkve u jednom Isusu Kristu, jednim Svetim Duhom, jednim krštenjem, jednom euharistijskom gozdom, jednom objavom, jednom vjerom. Takvo razmišljanje nalazimo u Blagovesti još prije Drugog vatikanskog koncila. U rubrici „Tko ne pozna Svetoga Pisma ne pozna Krista“ autor se osvrće na Pavlov tekst u poslanici Ef 4,1-6 i navodi sedam razloga divnog jedinstva Kristove Crkve. „*Crkva je prije svega jedno tijelo i to otajstveno Tijelo Kristovo. Tom Tijelu daje život samo jedan Duh, a to je Sveti Duh. Svi kršćani imaju isti cilj, koji je proslava Boga po vječnom blaženstvu. Svi su naime kršćani pozvani u jednoj nadi svoga poziva, da postignu nebesku slavu. Crkvom vlada jedan Gospodin i Otkupitelj, a svi biskupi i svećenici samo su službenici jedinog njegova svećeništva. Jedna je također vjera svih kršćana. Ona služi kao neko pravilo života i kao neka „legitimacija“ kojom se vjernici mogu raspoznavati od ostalih ljudi. Jedno je također i krštenje, po kojemu svaki pojedini čovjek postaje članom tog jedinstvenog Tijela Kristova. A vrhovni razlog crkvenog jedinstva leži napokon u tome, što ima samo jedan Bog, koji je od vijeka odredio, da cijeli ljudski rod preko Krista postane dionikom božanske naravi u vječnom blaženstvu, a preko jedne Crkve na zemlji*“.⁸ To je eklezijalni polog i biblijski temelj pojma *communio ecclesiarum*.

Dakle, zajedništvo i jedinstvo u svim vidovima bitne su karakteristike Kristove Crkve, koja je iznutra jedna usprkos svim mnogovrsnostima, te jedincata usprkos mnogobrojnosti zajednica. Ona je jedna i kao opća i kao mjesna. Kao opća ona se inkulturira u pojedinim mjesnim Crkvama, u kojima je opća prisutna i djeluje kao u svojim konkretnim povijesnim oblicima. Mjesne su dio opće Crkve, koje su „*in et ex*“ *ecclesiae universalis* a opća je „*in et ex*“ *ecclesiis*.⁹ Na temelju te duhovne esencijalne povezanosti opću Crkvu ne treba gledati kao neku sumu ili zbroj mjesnih Crkava. Opća je neposredno u mjesnoj kao i

⁷ Usp. „Naš ekumenizam – napreduje“, *Blagovesti*, 3-4 (1982.), 32-34 (dalje BL).

⁸ Usp. „Jedinstvo duha“, *BL* 10 (1957.), 146-147.

⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Lumen gentium*, (LG) 23a.

mjesna u općoj. Tko pripada mjesnoj, istodobno pripada i općoj Crkvi. Eklezijalan pojam „*communio*“ jest *eo ipso* usmjeren kroz partikularno na ono univerzalno.¹⁰ Isto tako ozračje opće Crkve bitno utječe na djelovanje mjesne Crkve. To se očito i posebno reflektira na ekumenskom području. Jedinstvo je bitna zadaća kako opće, tako i mjesne ili partikularne Crkve.

Jedinstvo Crkve je dinamičan proces koji jednako prožima opću i mjesnu Crkvu. Cilj istinskog ekumenskog jedinstva nije u uniformiranosti, nego jedinstvo vjere u dopuštenim različitostima. Dakle jedinstvo u sebi nije nikakav „*povratak*“ drugima, nego samo povratak Kristu, a to je rast u ljubavi i jedinstvu. Ekumenski rad oko jedinstva nema za cilj stvaranje nekog novog jedinstva, nego podupirati rast postojećeg jedinstva, koje nisu potpuno razorili ni raskoli.¹¹

Blagopokojni papa Ivan Pavao II. smatrao je ekumenizam prioritetom svojega pastoralnog djelovanja. On ističe da dva usmjerenja trebaju voditi ekumensko nastojanje: dijalog u istini i bratski susret. Papa piše kardinalu Kasperu 10. 11. 2001., povodom plenarnog zasjedanja *Papinskog vijeća za promicanje jedinstva kršćana*, da „ekumenski dijalog svatko može doživljavati kao hodočašće prema punini katolici-teta, što ga Krist želi dati svojoj Crkvi, harmonizirajući pluralnost glaso-va u jednu jedinstvenu simfoniju istine i ljubavi“.¹²

Crkva Kristova će jedino biti zdrava ako bude disala na oba plućna krila, izjavljuje kardinal Kasper.¹³ A sadašnji beogradski nadbiskup i metropolit mons. Hočevar ističe, da ekumenizam nije ideologija, nego djelo Duha. Ekumenizam je stvarnost koja je osuđena na uspjeh jer je Isus za nju molio.¹⁴

¹⁰ Usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Pismo biskupima Katoličke Crkve o nekim aspektima Crkve kao communio*, izvatke usp. Niko IKIĆ, *Ekumenske studije i dokumenti, izbor ekumenskih dokumenata Katoličke i Pravoslavne Crkve s popratnim komentarima*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2003., 119-120.

¹¹ Povodom obljetnice 1054.–2004. u intervju pod nazivom „Nove perspektive ekumenizma“ nadbiskup Hočevar ističe splet različitih okolnosti između Rima i Carigrada 1054. godine, u kojima odgovorni predstavnici nisu bili ni duhovno, ni teološki, ni pravno sposobni sagledati važnost tog susreta. Psihološko udaljavanje je ubrzalo takav proces. Ta godina nas opominje da budemo pravi graditelji jedinstva i umjetnici u promicanju razumijevanja. Treba graditi nove mostove. Na inicijativu KEK-a i CCEE-a misli se na izgradnju jednog ekumenskog centra u istočnoj Europi i na veliki ekumenski sastanak 2007. god. u Rumunjskoj (Sibiu), usp. *BL* 1 (2004.), 4-5.

¹² Vidi: *Okružnice beogradske nadbiskupije* 11-12 (2001.), 6-7.

¹³ Usp. *BL* 6 (2002.), 6-10, posebice stranice 6. i 9.

¹⁴ Usp. *BL* 4 (2000.), 6.

3. Demitologizacija jedinstva

Ovdje primjenjujem Bultmannov pojam *demitologizacije*¹⁵ na jedinstvo u kontekstu procesa čišćenja slike, pojma i njegova eklezijalnog sadržaja od raznoraznih natruha na lokalnoj razini. Komunističko razdoblje htjelo je pridati crkvenom ekumenizmu političko značenje u smislu bratstva i jedinstva, što je za teološki ekumenizam imalo kontraefekte. Zavisno od snage vjetrova, bilo je jednostranog pa i iskrivljenog crkvenog poimanja jedinstva, a da ne govorimo o omalovažavanju i nedostojnu tretiranju. Za neke crkvene ljude rad na jedinstvu, to jest ekumenizam, bio je crkveno mlaćenje prazne slame ili pravljenje mjehurića od sapunice. Drugi su stvarali ozračje psihološkog religioznog straha. Po njima je dakle ekumenizam opasnost za gubljenje vlastitog vjerskog identiteta, opasnost od indiferentizma, sinkretizma i lažnog irenizma. Takvi profili druge svjesno krivo prikazuju. Za neke treće ekumenizam bi bio nešto sporedno i nevažno, ali nepotrebno i opasno za nacionalni identitet, što je mnogima svetinja nad svetinjama. Kada se spoje nacionalni, politički i teološki tvrdolinijaši, onda se umjesto suživota i crkvenog jedinstva propovijeda i propagira etnička čišćenja, jer se drugoga, makar on bio i kršćanin, smatra neprijateljem i politički i religiozno. Od njih su u prošlom ratu ponajviše dolazile manipulacije vjerskoga u političko-nacionalne svrhe. U njihovu rječniku se i danas mogu čuti oznake za druge kršćane: poluvjerni, bezbošci, idolo-poklonici, nevjernici, antikristi itd.¹⁶ Oni traže konfrontacije i protivni su kooperaciji. O jedinstvu rijetko govore. A kada ga spominju, onda u smislu povratka zalutalih heretika koji, kajući se i čineći pokoru, imaju se odreći svojih krivovjerja. Takvi s katoličke strane razumiju jedinstvo kao „*rekatolicizaciju*“, a isti takvi s pravoslavne strane razumiju jedinstvo kao „*repravoslavizaciju*“. Tu je očita *autoapsolutizacija* vlastitoga koja često rezultira negacijom drugoga. Za takve je antiekumenski duh alfa i omega međucrkvenog ozračja. Oni su već davno otpjevali rekvi-jem ekumenizmu.¹⁷

¹⁵ Usp. Rudolf BULTMANN, *Das Evangelium des Johannes*, Göttingen 1957., 306ss.

¹⁶ Izraz „*poluvjerni*“ vezan je za fresku „*Nemanjin sabor*“. Na koga se odnosi? Neki misle na bogumile, a drugi, među kojima je i Mlađan CUNJAK, misli na rimokatolike. Usp. „*Da li na freski Sabor Nemanjin u Arilju imamo prikazane bogumile*“, u: *Iskušanja pravoslavlja u Bosni i Hercegovini*, S. MAKSIMOVIĆ i Z. MILOŠEVIĆ (prir.), Srpska pravoslavna opština Brčko, Brčko, 2000., 73-74. Ostale nazive, usp. Atanazije JEFTIĆ, *Vapaj Srba Kosova i Metohije*, Gračanica, 1999., 10, 11, 14. Izvadci iz Vapaj... objavljeni su i kao feljton u: *Pravoslavlju* od 15. prosinca 1999., str. 3, te drugi nastavak, od 1. siječnja 2000., str. 3.

¹⁷ Usp. Niko IKIĆ, *Ekumenske studije i dokumenti*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2003., 17-30., posebno stranice 25-26.

Dakle, povijesni problemi, ratna divljanja, nacionalna opterećenja desetljećima su stvarali ozračje bijega od drugoga, teologiju izolacije od drukčijega. Time je sazrijevalo uvjerenje samodostatnosti, nebrige za drugoga, bez egzistencijalnog osjećaja za drukčije. Drugi je prestao biti mojim vlastitim ogledalom. Takvi procesi bitno su ograničili i ugrozili ispravan pojam jedinstva, pa bi se takvih natruha trebalo osloboditi i tako eklezijalni pojam pozitivno *demitologizirati*, pročistiti i osloboditi od svega što nije teološko i crkveno. Tako nam je teško ovo shvatiti, a još je teže ovo primjenjivati.

4. Ekumenska nastojanja u Beogradskoj nadbiskupiji

Već samo njezino postojanje kroz 80 godina u ovakvim okolnostima *živi* je ekumenizam.¹⁸ Naravno da su poteškoće raznovrsne i velike. Naime, 80 godina obuhvaćaju raznolika i presudna događanja, kako na državopolitičkom, kao npr. atentati s nacionalnim predznakom na Stjepana Radića 1928. god., tako i na kralja Aleksandra 1934. god., nadalje dva strašna rata, prvo onaj Drugi svjetski pa onda ovaj posljednji rat pri kraju drugog tisućljeća. Obadva su ostavila silne posljedice na mnogim područjima, pa i na ekumenskom. Pad Berlinskog zida 1989. god. označio je brodolom Istočnog bloka i preustrojavanje ideja i društvenih sustava od privatizacije i tranzicije do novih država i demokracije. Ti su procesi imali svoje snažne utjecaje i na vjerske zajednice. Na eklezijalnom planu su se također dogodile velike promjene. Riječ je o novom crkvenom usmjerenju koje je donio Drugi vatikanski koncil. Prilagodbe koncilskom duhu i otvorenost njegovim idejama i zaključcima nisu naišli svuda na jednako plodno tlo. „Vjekovni jaz među Crkvama, međusobna optuživanja stvorila su i psihološko neraspoloženje, ozračje sumnje, predrasuda i nepovjerenja“, piše nepotpisani autor, vjerojatno sam urednik Blagovesti 1962. god.¹⁹ Slično piše i 1963. god.: „Pogrešno bi bilo kad bi netko mislio da je crkveno jedinstvo već pred vratima. Rane su duboke, razlike u učenju, napose s protestantima, su velike, nepovjerenje između istočnih i zapadnih kršćana dugotrajno. Ne može se očekivati čudesni iznenadni preokret kao kod apostola Pavla pred Damaskom. Ali mnogo je već to da se us-

¹⁸ Pojam je u sebi složen i ima svoj povijesni i sadržajni razvoj. S Crkvom ga se povezuje od 2. st. A izrazito crkveni karakter dobiva na Carigradskom saboru 381. god. Između ostalih autora o pojmu više vidi: Bernd JASPERT, „Ökumene – zum Verständnis eines Begriffes“, *Una sancta* 25 (1970.), 27-28. O pojmu „ekumena“ iz pravoslavne perspektive: Čedomir DRAŠKOVIĆ, *O ekumenizmu*, Beograd, 1983., 3-4.

¹⁹ „Na putevima crkvenog jedinstva“, *BL* 7 (1962.), 132-133.

postavljaju međusobni dodiri, lična prijateljstva, međusobno poznavanje i poštovanje. Da se naglašuje više ono što nas sjedinjuje nego ono što nas rastavlja.²⁰

Cjelokupno njezino složeno ekumensko djelovanje želim predstaviti u nekoliko sumiranih aspekata. Mislim da se radilo na: otklanjanju predrasuda, pravdanju apologetskih pozicija, traženju svijetlih uzora, osvjetljavanju konkretnih koraka. Na kraju donosim prigodni sud sa strane.

4.1. Napori oko otklanjanja predrasuda

Predrasude se stvaraju postupno, a prenose polagano s koljena na koljeno i teško se iskorjenjuju. One su živjele nekad, ali one živo žive i danas. Sljedeći primjeri, koje ovdje ne komentiram, zorno to pokazuju:

- U 9. vijeku pape su imale svoje vatrene pristaše u atoškim monasima. Ti monasi, nekada najvjerniji sinovi *Rimske crkve*, postat će kasnije njezini najgorčiji protivnici. Pokušaji sjedinjenja do Florentinuma dolazili su više od grčkih careva nego li od patrijarha ili monaha. Crkveni službenici su se navikli živjeti bez Pape, pa im nije bio ni potreban. Za careve je crkveno jedinstvo bilo sredstvo kojim su rješavali svoje državne brige. Čas su bili uz njega, čas protiv njega. Autor u Blagovesti navodi zanimljiv citat (na žalost bez pravog navoda), prema kojemu je car Manuel pred svoju smrt 1425. god. savjetovao svojega nasljednika Ivana VIII. Paleologa sljedećim riječima: „*Ostaje nam jedno sredstvo protiv Turaka, njihov strah od našeg sjedinjenja s Latinima. Zato čim te budu pritisnuli nevjernici, predoči im tu opasnost. Ponudi sabor, započni pregovore, ali ih odugovlači: izbjegavaj saziv sabora koji ti neće biti od koristi. Taština latinska i tvrdoglavost grčka nikad se neće pomiriti. Hoteći ostvariti jedinstvo, ti ćeš samo utvrditi raskol a ostat ćeš bez pomoći pred turskom opasnošću.*“²¹ Nakon pada Carigrada patrijarh Gena-

²⁰ BL 4 (1963.), 84.

²¹ Od Lionskog sabora 1274. god. međusobno razumijevanje je malo napredovalo, otklonjene su neke predrasude. Istočnjaci su se upoznali s Augustinom i Tomom i tako došli do saznanja da zapadnjaci nisu barbari, kako su ih uvijek smatrali. Na zapadnoj strani uzeo je zamaha pokret razumijevanja za grčko, na široko se učio grčki. Sazrelo je ozračje za sazivanje zajedničkog sabora. Papa Eugen IV. pristade da se on održi u Carigradu, ali zbog objektivnih okolnosti održa se u Ferrari i Firenzi. 6. srpnja 1439. god. izvršen je svečani obred izmirenja u firentinskoj katedrali. U Carigradu je unija proglašena tek 12. prosinca 1452. god. , dakle neposredno prije pada. Oporbu su tvorili monasi na čelu s Markom Efeškim. Od 29 potpisnika samo ih je 8 ostalo vjerno uniji. Neki tvrde da Grci i Rusi tu uniju iz 1439. god. nikada nisu službeno odbacili, ali zasigurno jesu praktično. To su učinili 1443. god. službeno Jeruzalemski, Aleksandrijski i Antiohijski patrijarhat na saboru u Jeruzalemu. Usp. „O florentinskom saboru“, BL 4 (1961.), 65-67.

dije II. tumači pad grada kao zasluženu kaznu zbog potpisivanja unije. Taktika i predrasude dovele su do pogoršavanja odnosa. Već 1484. god. propisuju se posebni obredi za one Latine koji bi pristupili pravoslavlju.

- Sljedeći primjer crkvenih predrasuda o ekumenizmu jest izlaganje po kojem je ekumenizam zajedničko ime za *pseudohrišćanstvo*, za *pseudocrkve* Zapadne Europe, nadalje da su u njemu srcem svojim svi evropski humanizmi, s papizmom na čelu, da su sva ta *pseudohrišćanstva*, sve te *pseudocrkve* ništa drugo već *jeres* do *jeresi*, kako je rezonirao cijenjeni teolog Srpske pravoslavne crkve arhimandrit Justin Popović, koji za Drugi vatikanski sabor reče da je renesansa svih evropskih humanizama, „*renesans leševa*“.²²
- Za aleksandrijskog grčko-pravoslavnoga patrijarha Nikolaosa suvremeni ekumenizam ne samo da je hereza nego hereza nad herezama, skup svih hereza, neprijatelj pravoslavlja.²³
- Metropolit Polycarp iz Siatiste kaže da je ekumenizam za pravoslavlje „*rušenje pravoslavnog vjerovanja*“.²⁴
- Metropolit sjevernog grčkog gradića Elefteropolisa Ambrosios zabranio je u liturgiji spominjati ime ekumenskog patrijarha Atenagore,²⁵ zbog njegove ekumenske aktivnosti.
- Atoški monasi su poznati kao antiekumenski radikalisti. Oni potpadaju pod jurisdikciju Carigradskog patrijarha. Kada je patrijarh Atenagora zagovarao *dijalog ljubavi*, oni mu se protive i traže jurisdikcijsko pripojenje atenskom metropolitu. Oni ne priznaju krštenje Katoličke crkve.²⁶
- Bitoljsko-ohridski episkop Nikolaj ne dopušta katolicima u Ohridu da 30-ih godina 20. stoljeća sebi naprave crkvicu.²⁷

Iznošenje tih golih ali složenih činjenica nema za cilj huškati protiv ekumenizma. Bože sačuvaj, nego samo ukazivati na različite predrasude, makar neke predrasude dolazile izvana, i ekumenske probleme s kojima se morala susretati i Beogradska nadbiskupija, ali i neki pravoslavni teolozi poput o. Jovana Nikolića. Blagovest prenosi dijelove njegova odgovora na „Deklaraciju Atoških otaca o dijalogu iz-

²² Usp. Justin POPOVIĆ, *Pravoslavna crkva i ekumenizam*, Manastir Hilandar, ²1995., 123 i 119.

²³ Ta je izjava vezana uz istupanje iz Svjetskog saveza Crkava 1973. god. Usp. *BL* 1 (1973.), 6.

²⁴ Usp. *BL* 9 (1972.), 151.

²⁵ Usp. *BL* 6 (1970.), 103-105.

²⁶ Usp. *BL* 9 (1972.), 151. i *BL* 10 (1973.), 175.

²⁷ Usp. *BL* 4 (1974.), 72-73.

među pravoslavnih i rimokatolika“.²⁸ On se osvrće na negativne atoške stavove. Spomenutu Deklaraciju smatra iznenađujućom, čak i šokantnom, koja prema njemu osuđuje kako Katoličku tako i Pravoslavnu crkvu. On misli da je neopravdano tvrditi da zapadna Crkva ostaje vezana samo za stvoreni svijet, da je uvučena u beskrajne reforme i protiv reforme, da je njezin duhovni život samo „moralna atletika“. Takvim načinom se monasi približavaju otrcanim klišeima iz prošlosti. Potrebno je puno bolje međusobno poznavanje i poštovanje. U tome bi atoškim monasima mogli koristiti oni pravoslavni koji godinama žive među katolicima. Suvremeni ekumenizam ne traži da se *pravoslavlje* proda u bescjenje, niti poriče sve ono što nas razdvaja. Nikolić poziva da se monasi oslobode predrasuda i polemike, te bratskom ljubavlju u svjetlu Duha Svetoga počnu ozbiljno dijalogizirati s onima s kojima smo milenij tvorili jednu Crkvu. „Nije baš skromno i u duhu Evanđelja poricati da Duh djeluje i izvan Atosa i zatvorenih manastira... Plejada velikih katoličkih svetaca i duhovnih učitelja od sv. Benedikta preko sv. Franje Asiškog ... i plejade onih po uzoru na Majku Tereziju iz Kalkute, naše zemljakinje, siguran su dokaz delovanja Duha Svetoga izvan Atosa...“²⁹

Rikard Patafta obrađuje 1976. god. pravoslavni stav prema ekumenizmu. Tvrdi da među njima ima progresivnih i konzervativnih. On se oslanja na Dimitrija Dimitrijevića, koji se u „Vesniku“ trudi stručno dokazati da Pravoslavna crkva može i treba sudjelovati u ekumenskom pokretu. On kaže da to ona donekle i čini, iako se tome ne daje dovoljno publiciteta, a naročito se ta ideja premalo unosi u šire mase vjernika. Potrebu i temelj za sudjelovanje opravdava time da je carigradski patrijarh još 1920. god. pozvao pravoslavne na dijalog, da su *Svepravoslavne konferencije*, a posebno druga i treća, bile ekumenski itekako otvorene, da su pripremile tlo za zajednički dijalog svih Pravoslavnih crkava, da je preporučeno da svaka gaji bratske odnose s Katoličkom crkvom. Dimitrijević zaključuje da je došlo vrijeme da se o odnosu Srpskopravoslavne crkve i Rimokatoličke crkve u Jugoslaviji donesu konkretne odluke za suradnju.³⁰

Jasno je da predrasude nisu dolazile samo s pravoslavne strane. Još 1923. god. papa Pio XI. piše o mučeništvu sv. Jozafata i kaže da je Jozafat s takvim uspjehom radio da su ga i sami *neprijatelji nazvali*

---

²⁸ *Vesnik - organ Saveza udruženja pravoslavnog sveštenstva Jugoslavije*, br. 705/1982.

²⁹ *Usp. BL* 7-8 (1982.), 77.

³⁰ *Usp. „Pravoslavlje i ekumenizam“*, *BL* 9 (1976.), 151-152.

„otimač duša“:³¹ Svakako se izraz „otimač duša“ odnosi na 17. st., ali izraz „neprijatelji“ odražava duh i ozračje s početka 20. st.

Jedna od predrasuda na zapadnoj strani vezana je uz pitanje *latinizacije*. Koliko god je tu problem iskrivljenih interpretacija, ipak je bilo neutemeljenog i nepotrebnog latiniziranja. Jedna daljnja predrasuda je eklezijalne naravi. Nju je donijela i Blagovest 1962. god., iako se mora naglasiti da je to bilo prije usvajanja konstitucije *Lumen gentium*. O čemu se radi? U komentaru stoji:

Novi pristup ekumenizmu pokrenulo je pitanje *prave vjere*. Stav je Katoličke crkve da posjeduje i živi jedinu pravu vjeru. Citirajući A. Manzonia autor tvrdi da katolik ne može dopustiti da su druge vjere jednako vrijedne i jednako dobre, ali može priznati da i u drugim religijama ima mnogo elemenata istine i dobra, što je već bio velik zaokret. Pisac obrazlaže čitatelju da je ona vjera jedina koju Bog hoće i objavljuje je u Isusu Kristu. Krist je htio: jednu, svetu, katoličku i apostolsku Crkvu. Dakle, autor nastavlja u jednom pretkoncilskom ekskluzivističkom eklezijalnom duhu i kaže da je jedina prava Kristova Crkva ona u kojoj te oznake nedvojbeno svijetle, te zaključuje: „Samo Katolička crkva ima te oznake, koje je Krist utisnuo na lice svoje mistične Zaručnice – Crkve... Druge, iako vrijedne poštovanja i pažnje, iako nose spas za sve svoje pripadnike koji su dobre volje i uvjerenja da su na pravom putu, nisu ipak prava Kristova zaručnica... Samo je Katolička crkva koju je Krist točno označio, da ne bude sumnje i nesigurnosti...“³²

Naglašavajući da je takvih i sličnih antiekumenskih predrasuda, prije i poslije svjetskih ratova, bilo i na katoličkoj strani, iako, po mojem mišljenju, ne u jednakom broju, u jednakom kvantitativnom i kvalitativnom, intenzivnom i odgovornom smislu, ne u jednakom značaju, utjecaju i odgovornosti.

Ali na stolici beogradskih nadbiskupa zaista nije bilo antiekumenista. Beogradski nadbiskupi: fra Rafael Rodić (1924.-1936.); Josip Ujčić (1936.-1964.); Gabriel Bukatko (1964.-1980.); Alojzije Turk (1980.-1987.); Franc Perko (1987.-2001.); Stanislav Hočevar 31.03.2001. - odreda se bore protiv predrasuda. To neka posvjedoči nekoliko stavova izraženih u Blagovesti iako oni nisu izravne riječi nadbiskupa,³³ ali govore o njima ili su svakako napisane uz njihov pristanak, premda

³¹ Usp. „Encikličko pismo o Crkvi Božjoj“, *Acta apostolicae sedes* 15 (1923.), 573-582.

³² Usp. *BL* 4 (1962.), 82-83.

³³ U godištima 1973. a posebno 1974. godine, kada se slavi 50-godišnjica uspostave Beogradske nadbiskupije, mnoštvo članaka u nastavcima je objavljeno u Blagovesti. Cijeli br. 11. iz 1974. posvećen je 50-jubileju. Vanjska proslava jubileja bila je tek 23. 11. 1975. zbog renoviranja crkve. O ekumenskim djelatnostima dotadašnjih beogradskih nadbiskupa nije bilo ni riječi. Te 1974. god. Crkva se pripremala za Svetu godinu 1975.

Blagovest nije službeno glasilo nadbiskupije.³⁴ „Daleko od nas sva sumnjičenja i nepovjerenja. Daleko od nas sva utopija od bliskosti uspjeha. Uvijek s nama i u nama uvjerenje da je djelo za crkveno jedinstvo svih naroda, u prvom redu kršćana, zapovijed božanskog Spasitelja, Gospoda našega Isusa Krista. Gajimo uvjerenje da Božje milosrđe može razrušiti sve predrasude i prepreke prošlosti te stvoriti most jedinstva i ljubavi. Zato je potrebna sa naše strane molitva i dobra djela.“³⁵

Urednik Blagovesti Alojz Turk cijeni ljudske i kršćanske vrednote nadbiskupa Ujčića u povodu dvogodišnjice njegove smrti i nastavlja: „Kao veliki teolog, moralista i biblicista bio je prožet ekumenskim duhom, iako uslovi za vreme njegova života još nisu bili pogodni za vanjske manifestacije u tom pravcu. Iako nije naišao na razumijevanje, on nije nikada odustao od tih ideja. Gdegod se pružila prilika on je pokazivao svoju kršćansku i humanističku širokogrudnost. Nerazumijevanje i trenutni neuspesi nisu ga obeshrabrili, jer je bio uveren da sve velike ideje moraju proći kroz vatru poniženja i iskušenja.“³⁶

Ekumenski put je „*via dolorosa*“, trnovit teološki put. Odmah poslije Koncila pojavili su se sumnjivi interpretatori ekumenizma, s očitim predrasudama svih boja i nijansi. Na katoličkoj strani množili su se ekumenski „*huškaši*“ koji su samoinicijativno počeli obilaziti druge kršćane s pitanjem: „*Kada ćete se vi sjediniti?*“ S pravoslavne strane takve se shvaćalo kao „*provokatore*“. Člankopisac odbacuje takve „*samo-zvane ekumeniste*“. Na pravoslavnoj strani pojavili su se oni koji su postavljali uvjete sjedinjenju. Oni traže od *Katoličke crkve* da ukine sve već sjedinjene Crkve. Za autora „*ovakve opaske i optužbe nisu ni u duhu kršćanske trpeljivosti, ni u duhu ekumenizma. No, sve ovakve pojave ne smiju pokolebati naše oduševljenje i naš rad za crkveno jedinstvo. Ali ne prema „receptima“ neodgovornih i neovlaštenih, nego u Kristovom duhu, u duhu evanđelja, u duhu pape Pavla VI. i patrijarha Atenagore*“. Nadalje pojavili su se na obje strane oni, koji su ekumenizam krivo shvaćali u smislu nekog „*kompromisa na dogmatskom području*“. Autor komentira dalje: „*Nestručno se ovo ovako stilizira: popustite nešto vi a nešto mi, pa ćemo se sjediniti. - Ovo je neozbiljno i nedostojno. Pitanje crkvenog jedinstva nije trgovina, pazarenje. U pitanju je božanska istina. Istinu treba tražiti na izvorima bez predrasuda i kad se pronađe treba*

³⁴ Službeno se 1925. god. proglašava „*Glasnik đakovačke biskupije*“ službenim glasilom *Beogradske nadbiskupije*. Godine 1926. počinje izlaziti „*Glasnik Katoličke crkve u Beogradu*“, glasilo mijenja ime 1931. godine i postaje „*Glasnik Beogradske nadbiskupije*“. Godine 1936. prestaje izlaziti, pa *Glasnik đakovački* ponovno postaje službeno glasilo *Beogradske nadbiskupije*.

³⁵ *BL* 7 (1964.), 119-122.

³⁶ *BL* 3 (1966.), 53-54.

ju prihvatiti bez obzira na osjećaje i prošle događaje. Baš zbog toga put do crkvenog jedinstva nije lagan i jednostavan. Papa i druge crkvene ličnosti su ponovno naglasile da je put do crkvenog sjedinjenja još dalek i težak, no nije nemoguć”, završava člankopisac.³⁷

4.2. Zauzimanje apologetskih pozicija

Rovovske pozicije na temelju predrasuda i krivih interpretacija, strahova i sumnji, nepoznavanja i nepovjerenja u druge itd. nužno proizvode neopravdane napade i vrijeđajuće obrane. U takvoj situaciji nužna je i mučna edukacija koja će ublažiti teološku agresiju na drugoga, koja nužno producira agresivnu teološku apologiju. Sporna pitanja najčešće nisu nova. Tako se u Blagovesti najčešće apologetski brani pitanje Papina primata i s druge strane pitanje autokefalnosti.

Pod upitnim naslovom „Što nam je papa?“, Blagovest prenosi 1932. god. dijelove korizmene poslanice dr. Josipa Srebića, krčkog biskupa u povodu 10-godišnjice Pia XI. U četiri točke ističe se da je Papa - veliko čudo u svemu, da je Papa - ustanova Božja, da je Papa - najveći dobrotvor ljudskog društva, te se opisuje odnos Pape prema hrvatskom narodu. U drugoj točki se naglašava: „... da je samo jedno Kristovo stado, ono naime što ima Petra za pastira i samo jedna Kristova Crkva, ona koja je na Petru od Krista na steni sagrađena“. U točki gdje je riječ o najvećem dobrotvoru obrazlaže se da je primat: „... kao središte Kristove Crkve zalog njezina jedinstva“. U četvrtoj točki piše: „... Papa, netom je papa, nije više ni Grk, ni German, ni Roman, ni Sloven, nego samo poslanik Božji, apostol i zamenik Isusa Krista, te zajednički otac svih vernika, koji prigrljuje s istom očinskom ljubavlju sve narode“. Izvod iz poslanice završava simptomatično: „Papu zbilja premalo poznajemo“.³⁸ Očito je da se ne misli osobno, nego da malo poznajemo službu Pape.

Pitanje Papina primata imalo je u Blagovesti apologetske konotacije i 1965. god. Pisac članka pristupa temi doista zapadnjački. Utemeljuje papinstvo svojim tumačenjem biblijskih tekstova. Navodi i suglasje prvih stoljeća te liturgijsko spominjanje i slavljenje papa u pravoslavnim liturgijama. U tom duhu poručuje: „Trebalo samo otvoriti istočne liturgijske knjige, pogotovu starije, pa ćemo se uvjeriti, kako je nekada Istočna Crkva slavila prvenstvo sv. Petra i mnoge rimske biskupe – pape“. Za njega je Papa jedini temelj jedinstva. Autor nastavlja da su s vremenom istočni kršćani izgubili osjećaj za juridičko poimanje pri-

³⁷ Usp. BL 11 (1966.), 99-102.

³⁸ Vidi: BL 2 (1932.), 20.

mata, a prihvatili priznavanje samo počasnog primata, u duhu: „*prvi među jednakima*“. Na Zapadu se pak pod infiltracijom protestantizma sve više isticao primat, završava pisac svoje razmišljanje.³⁹ Čini se da isti autor donosi 1970. god. izjavu ekumenskog patrijarha, kao neku vrstu apologije primata, koju prenosi časopis *Nuovi tempi*, da je „*neka forma primata i priznavanja papine nepogrešivosti u čuvanju i naučavanju verskih istina neophodno potrebna... jer samo većinsko glasanje na sinodama ne može osigurati objektivnost i sigurnost u nauci*“.⁴⁰

Neki neopravdano potenciraju da neke autokefalne Crkve nikada nisu priznavale primat rimskog biskupa, pa ni u smislu časti. Prema autoru članka iz 1967. god. tu se radi o čistom sofizmu, jer čim govorimo o autokefalnosti, onda nema govora o primatu, stoga on zaključuje da je „*negiranje papine vlasti temelj autokefalnosti*“. On se pita kako je bilo prije autokefalnosti? Zar Bugari nisu priznavali Papin primat prije autokefalnosti? Zar nije činjenica da je Stevan Nemanja kršten u Katoličkoj crkvi? Zar bi Stevan Prvovenčani dobio krunu od Pape da nije priznavao njegovu vlast? Autor, boreći se ovdje protiv polemike, sam u nju upada. Boli ga činjenica da ako se nešto u komentarima o dijalogu iznosi o Papi s mirisom pozitivnoga, da se tada često dodaje „*ukoliko je to iskreno*“. Navodeći zajedničku vjeru, jedno Sveto pismo, iste sakramente, poziva na dijalog a ne polemiku, jer „*ako želimo biti zajedno na nebu, ne smemo biti razdvojeni, a kamo li neprijatelji, na zemlji*“.⁴¹

Isti autor 1969. god. kao da želi pomiriti *rimski primat* s pravoslavnom *autokefalnošću*. On piše članak u povodu 750 obljetnice samostalnosti Srpske pravoslavne crkve. Autor želi ući u poimanje autokefalnosti nekada i danas (1969. god.), te tvrdi da to poimanje autokefalnosti nije identično. Ograđuje se od strogo juridičkog poimanja jedinstva kakvo se razvilo na Zapadu, kao i onog čisto duhovnog poimanja kakvo se razvilo na Istoku. Autokefalnost on želi shvatiti miroljubivo, ne kao separatizam ili neprijateljstvo naspram jedinstva Crkve. Zastupa jedinstvo vjere i duha u različitim formama. Potvrdu za takvo mišljenje nalazi u primjeru svete braće Ćirila i Metoda, koji baš u vrijeme Focijeva odvajanja odlaze u Rim. Nadalje u sv. Savi koji je zaređen u Niceji, a Papi šalje molbu za krunu svomemu bratu kojega on u Papino ime kruni. U takvim činjenicama autor gleda veličanstven putokaz realnog ekumenizma u kojem je moguće jedinstvo vjere uz različitost organske individualnosti i samostalnosti.⁴²

³⁹ Usp. *BL* 7 (1965.), 137-140.

⁴⁰ Usp. „Ekumenski patrijarh i papin primat“, *BL* 11 (1970.), 195.

⁴¹ Usp. „Dijalog i polemika“, *BL* 6 (1967.), 114-115.

⁴² Usp. „Jubilej Srpske Crkve“, *BL* 9 (1969.), 149-150.

4.3. *Verba movent, exempla trahunt - Traženje svijetlih uzora*

Uz blagdan sv. Ćirila i Metoda sadašnji beogradski nadbiskup Hočevar izjavljuje 2002. god. da su sveta braća napojila naše podneblje svetošću, kulturom, jedinstvom tumačeći Sveto pismo na narodnom jeziku. U služenju jednom Bogu, jednoj Crkvi i jednom čovječanstvu spajali su duh Istoka i Zapada... Postali su svjetlo Istoka i Zapada. Imali su poteškoća. Tko ide za njima, ide putem križa ali i putem povezivanja svih u jedinstvu, ističe nadbiskup Hočevar.⁴³

Kako danas, tako i prije, pozitivni primjeri privlače, jer imaju magnetsku snagu. Često nepotpisani glavni urednik *Blagovijesti*, skoro uvijek uz molitvenu osminu za jedinstvo kršćana i skoro redovito uz blagdan sv. Ćirila i Metoda, te u još nekim prigodnim zgodama, stalno piše, komentira, izlaže o ekumenizmu. On se poziva na svijetli primjer slavenskih apostola, za koje kaže da su bili „između dvije vatre: istočnjačkog separatizma i zapadnjačkog latinizma... oni su očuvali duh Kristovog univerzalizma... Nenadmašiva freska Petrovog primata naslikana u ohridskoj crkvi sv. Klimenta, dokaz je duha Ćirilo-Methodovog i Klimentovog kršćanskog univerzalizma i jedinstva“.⁴⁴ Oni su za njega pravi model i putokaz k jedinstvu. Iz komentara 1972. god. može se izdvojiti konstatacija da kod nas više govore osjećaji nego objektivna nauka. Važna je teza da se spozna kako su uzroci nesporednoga plod ljudskih slabosti a ne Crkve kao takve, ističe autor. Nadalje je važno, što on zamjećuje, da sam pojam jedinstva očito nije kod svih istoznačan.⁴⁵

Alojz Turk uzima samostan Visoki Dečani kao faktički spomenik ekumenizma i kao figurativni putokaz ekumenizma. Povijesno ga je dao početi graditi kralj Štefan Uroš III. Dečanski 1327. god. a dovršio car Dušan 1335. god. Glavni arhitekt bio je kotorski katolički svećenik „*fra Vito, mali brat, protomajstor iz Kotora, kraljevskog grada*“, kako stoji napisano na kamenom nadvratniku južnog portala. Turk se pita: Kako je moguća takva ekumenska suradnja još u prvoj polovici 14. st.? Autor na to pitanje odgovara iznoseći konkretnu predaju, po kojoj je

⁴³ Usp. *BL* 7-8 (2002.), 5.

⁴⁴ Vidi: „Ekumenizam“, *BL* 7 (1964.), 119-122.

⁴⁵ Usp. „Ćirilometodski ideali“, *BL* 7-8 (1972.), 123-125. U godištu Blagovesti iz 1935. god. može se naći niz članaka o životu i značenju svete braće Ćirila i Metoda. Tako npr. pod naslovom: „Svjetlost naše prošlosti. Poslanici iz Morave“, *BL* 4 (1935.), 55-56; nastavak pod naslovom: „Među Moravljanima“, *BL* 5 (1935.), 74-76; nastavak pod naslovom: „U Rimu“, *BL* 8-9 (1935.), 109-110; novi nastavak pod naslovom: „Smrt sv. Ćirila“, *BL* 10 (1935.), 123-125; posljednji nastavak pod naslovom: „Liturgija na slovenskom jeziku“, *BL* 11-12 (1935.), 145.

fra Vito cijelo vrijeme gradnje bio zajedno s pravoslavnim monasima, s njima živio, molio i celebrirao po različitom obredu, a da nitko nikome nije nametao svoj obred kao jedino ispravan. Različitost obreda nije značila vjersku ili crkvenu podijeljenost. On sugerira i zaključak: „*da u ono vreme nisu smatrali ni samostalnu crkvenu administraciju (autokefalnost) za faktičnu izdvojenost iz „jedne, katoličke i apostolske Crkve“*“. Autor dalje dokazuje tu tezu činjenicom da je sv. Sava za svojega brata Stevana Prvovenčanog zatražio od Pape kraljevsku krunu, pa ga je poslije sam krunio krunom iz Rima. Kako je to tada bilo moguće? Jednostavno zato jer su kako *primat* tako i *autokefalnost* bili gledani drukčije nego li danas i zaključuje da „*inače srpski vladari ne bi zvali katoličkog svećenika da im gradi najimpozantniju zadužbinu, niti bi se na drugoj strani odazvao katolički svećenik, da „shizmaticima“ gradi tako veličanstvenu crkvu, i da istovremeno Boga slavi zajedno sa starešinstvom „shizmatičkog bratstva“*“. Autor dalje navodi podatak da su pripadnici katoličkog albanskog plemena Klimenti pomagali gradnju samostana u Dečanima s istim uvjerenjem da različitost obreda i crkvene organizacije tada nije značila strogu podijeljenost.⁴⁶

Pokazatelji jedinstva na djelu radosna su tema nekih članaka. Tako u 1977. godini. Autor se osvrće na pozdravni govor episkopa dalmatinskog Stefana,⁴⁷ koji je bio službeni izaslanik Srpske pravoslavne crkve u povodu katoličkog slavlja Marijanske godine i proslave 1300. godišnjice pokrštenja Hrvata i tisućgodišnjice najstarije Marijine crkve „Gospe od Otoka“. Episkop je izjavio: „*Sa velikim pijetatom smo mi pravoslavni pratili duhovne manifestacije sestrinske katoličke hrvatske Crkve, koje su u toku ove godine bile vezane za ova dva jubileja, kao što i sa osećanjem velike radosti u ovim danas lično učestvujem*“. Dok neki borbeni teolozi negiraju Katoličkoj crkvi naziv Crkva, episkop Stefan, sasvim spontano i u duhu moderne ekleziologije naziva *Katoličku crkvu sestrinskom*, kako su to najsvečanije učinili prilikom osobnog susreta, a zatim opetovano, u pismenim porukama i službenim izjavama, papa Pavao VI. i ekumenski carigradski patrijarh Atenagora I., uz jednodušno i pozitivno odobravanje svih pozitivnih i konstruktivnih crkvenih radnika kršćanskog Istoka i Zapada, zaključuje Turk. Episkop tvrdi da su odnosi u povijesti „*blagorodni i nevini*“. Za Blaženu Djevicu je rekao da je ona istovremeno „*Kraljica Hrvata*“ i „*Vladičica roda srpskoga-hrišćanskoga*“. Završavajući govor, episkop poziva da se dvije sestrinske Crkve okrenu budućnosti.⁴⁸

⁴⁶ Usp. „Visoki Dečani – spomenik ekumenizma“, *BL* 3 (1969.), 50-52.

⁴⁷ Usp. *Pravoslavlje* br. 239/1, X., 1976.

⁴⁸ Usp. „Naš realni ekumenizam“, *BL* 2 (1977.), 30-31. Notu Kongregacije za nauku vjere, *O „sestrinskim Crkvama“*, koju potpisuje kardinal Ratzinger 30. lipnja 2000., usp. u: Niko IKIĆ, *Ekumenske studije i dokumenti*, 123-125.

4.4. Svjedočanstvo konkretnih susreta

Istinsko ekumensko nastojanje vodi punom zajedništvu u euharistiji. Mali ali ne i nevažni konkretni koraci na tom putu su službeni i neslužbeni susreti velikodostojnika obadviju Crkava. Velik impuls na lokalnoj razini dobile su Crkve susretom na vrhu 1964. god. kada su se susreli i bratski zagrlili ekumenski patrijarh Atenagora I. i rimski papa Pavao VI. Urednik Blagovesti je to ovako komentirao: Hodočašće je pokazalo da Papa posjeduje moralni autoritet koji prelazi granice katoličkog, pa čak i kršćanskog svijeta. Pri tom se poziva na mišljenje francuskog pisca Francois Mauriaca koji je Papino hodočašće u Svetu Zemlju označio kao „skidanje vatikanskih okova u kojima se dragovoljno nalazio Petrov nasljednik. Papa se manifestirao kao univerzalistička ličnost koga interesuje čitav svet“. Autor Blagovesti nastavlja: „Sastanak rimskog pape sa carigradskim patrijarhom posle više od 500 godina sam po sebi je već krupan događaj. S obje strane se manifestirala dobra volja i želja da se zaboravi mučna prošlost i da se krene novim putem međusobnog poštivanja, posećivanja, prijateljstva. Oba vrhovna poglavara Zapada i Istoka smatraju taj sastanak početkom dugog i napornog puta, koji još predstoji do konačnog potpunog jedinstva po volji Kristovoj te na slavu Božju i na dobro Božjeg naroda“.⁴⁹ Patrijarh Srpske pravoslavne crkve gospodin German tada je rekao: „Mesto susreta, grob našega Gospodina u Jeruzalemu, uistinu je mesto gde svi kršćani mogu i moraju naći zajednički jezik“. Sam patrijarh Atenagora I. je komentirao susret: „Bio sam duboko impresioniran, potresen, raznešen dobrotom, poniznošću, učenošću i mudrošću njegove Svetosti Pavla VI. Napose mi je palo u oči da je Sveti Otac potpuno zaboravio žalosnu prošlost te dozvolio da se otvori novo doba. Pavle VI. i ja započeli smo novu eru. Izgledi puni obećanja, nade i pouzdanja ocrtavaju se na horizontu. Blagoslovljeno doba nastupilo je za kršćanstvo. Za mene je sastanak s papom bio više nego ostvarenje jednog planskog dela, bio je ostvarenje jednog sna. Samo pred dva meseca tko bi mogao pomisliti na to. Od njegove Svetosti je potekla inicijativa za jeruzalemski sastanak.“⁵⁰

Taj susret značio je probijanje leda susretanjima na svim razinama u kasnijim godinama. Tako i 1967. godine kada je na putu u Rim patrijarh Atenagora I., 11.-16. listopada svratio u Beograd i u beogradskoj pravoslavnoj bogosloviji promoviran u počasnog doktora, s obrazloženjem koje potvrđuje njegov pridjev „ekumenski“. Patrijarha

⁴⁹ Usp. „Značenje Papinog hodočašća“, *BL* 3 (1964.), 51.

⁵⁰ Usp. „U ekumenskom duhu“, *BL* 3 (1964.), 54-55.

se odlikuje, između ostaloga, zbog rada oko suradnje i jedinstva svih mjesnih Pravoslavnih crkava, zbog rada oko razvijanja međukršćanskih ekumenskih kontakata. Patrijarh je odgovorio da kršćanstvo danas treba teologiju izmirenja a ne polemike. U zajedničkoj izjavi iz Beograda ističe se da je postignuta potpuna suglasnost u svim pitanjima, što omogućuje zaključiti i ono ekumensko. Pri svečanoj liturgiji patrijarh German je izrijeком pozdravio patrijarhov dijalog s Papom i izrazio nadu u bolju budućnost međusobnih odnosa.⁵¹ Glavni urednik Alojz Turk, komentira susret Pape i patrijarha Atenagore 1967. god. i govori o novom proljeću na zemlji, o nebu koje se otvorilo, kao i o silasku Duha koji rastapa ledene oklope prošlosti. Djelovanje pape Pavla VI. uspoređuje sa svijećom na svijećnjaku koja gori i izgara s ciljem da rastjeruje mrak nerazumijevanja i mržnje. S druge strane carigradskog patrijarha naziva „protagonistom Istoka na putu do jedinstva Crkava“.⁵² Njihovu ekumensku inicijativu urednik naziva „blagim povjetarcem“, te zaključuje da on ima i šire značenje ograničenog svepravoslavnog pristanka, jer je patrijarh Atenagora I. prije uzvratnog posjeta Rimu osim u Beogradu bio i u Bukureštu i Sofiji.⁵³

Susreti na vrhu bili su pozitivan signal za još brojnije susrete na beogradskoj ekumenskoj razini jer „beogradski katolici živo osećaju potrebu akcije za sjedinjenje svih kršćana u jednoj Kristovoj Crkvi, jer ih svagdanji život uverava u tragediju razdora među Crkvama i verama“, komentira se u Blagovesti 1972. god.⁵⁴ Turk komentira jedan posjet nadbiskupa Bukatka patrijarhu Germanu. Tu urednik Pravoslavnu i Katoličku crkvu naziva „sestrinskim“. Usprkos više granica, pa i one obredne, ipak nije bilo nekih neprijateljstava, među dvjema Crkvama. Niti je sv. Sava smatrao Rim neprijateljem, niti je Rim smatrao sv.

51 Usp. „Vaseljenski patrijarha u Beogradu“, *BL* 12 (1967.), 231-233. Karakteristika je nekih brojeva, npr. 1967. god. koji su više posvećeni ekumenskim temama, da ih već najavljuje naslovnica. Ova donosi sliku pape Pavla VI. s tekstom: „Jedan Bog, jedna vjera, jedno krštenje! Da bude jedno stado i jedan pastir!“. Tako broj 9 istog godišta donosi poznatu sliku susreta Pavla VI. i Atenagore I. s tekstom: „U svijetu razdora, nasilja, ratova – izgraditi novo društvo sporazuma, mira, pravde, ljubavi – cilj je razgovorima i nastojanjima Petrovog nasljednika i najčasnijeg predstavnika kršćanskog Istoka“. Razlog tome je ponovni susret pape Pavla VI. i patrijarha Atenagore I. Ovaj puta u Carigradu, o čemu svjedoče fotografije u broju 10. Na toj naslovnici ispod zajedničke slike stoji: „Pobijedila je ljubav Kristova – Zagrljše se u hramu Božjem Carigrada – Predstavnicima kršćanskog Istoka i Zapada“. Usp. brojeve 6, 9, 10 iz 1967. godine.

52 Usp. „Sviće zora“, *BL* 11 (1967.), 203-205.

53 Usp. „Povijesni susret na Petrovu grobu“, *BL* 12 (1967.), 224-228. Patrijarhovo planirano putovanje u Moskvu otkazano je u posljednjem momentu.

54 Usp. „Ekumenizam u Beogradu“, *BL* 3 (1972.), 44-47.

Savu i Srpsku pravoslavnu crkvu neprijateljem. Neprijateljstvo je plod kasnijih vremena, posebno dvaju svjetskih ratova, na nacionalnom i političkom planu, komentira Turk.⁵⁵

Susretanja na lokalnoj osnovi događaju se na različitim razinama, počevši od onih najviših, pa sve do onih tribinskih i molitvenih. Teško ih je sve nabrojiti. Dopustite da spomenem one prve i možda važnije: već 1964. god. nadbiskup Bukatko posjećuje patrijarha Germana; 1968. god. susreću se kardinal Šeper i patrijarh German u Sremskim Karlovcima; 1969. god. je nadbiskup Bukatko doveo u Beograd kardinala Willenbrandtsa; od 1974. god. počeli su Međufakultetski susreti; 27.1.1975. na proslavi 800-jubileja sv. Save (1175. – 1235.) u Beogradu na teološkom fakultetu bili su nazočni i predstavnici katoličkih fakulteta iz Zagreba (Tomislav Šagi-Bunić) i ljubljanskog (Franc Perko) s po četvoricom studenata; 1984. god. patrijarh German prima nadbiskupa Turka s anglikanskim primasom Robertom Runcijem i kasnije s kardinalom Königom; 1988. god. patrijarh uzvraća posjet nadbiskupu Perku i pri tome mu je zahvalio za predavanje u patrijaršiji 7. 12. 1987. na ekumenskoj tribini studenata Pravoslavnog teološkog fakulteta, te mu predao potvrdu da je Beogradska nadbiskupija suutemeljiteljem hrama sv. Save u Beogradu, zbog novčanog priloga katoličkog klera itd. Takvih prigodnih susreta, radnih susreta, konvencionalnih čestitanja bilo je zaista puno.⁵⁶

No, srž katoličkog poimanja ekumenizma time se ne iscrpljuje. Srž traži i dublje i više. Susreti su dobili još višu razinu kada su tri katolička kardinala u 2002. godini posjetila Beograd: milanski kardinal Martini od 13. do 16. veljače, kurijalni kardinal Kasper od 10. do 15. svibnja, te njuroški kardinal McCarick pri kraju godine. Oni su pripremali „domaći“ susret na vrhu, povijesni službeni susret Svetog Arhijerejskog Sinoda Srpske pravoslavne crkve i Biskupske konferencije Srbije i Crne Gore, koji se dogodio 29.04.2003. Prvo je katolička delegacija na čelu s nadbiskupom Hočevarom prisustvovala liturgiji trećega uskrsnog jutra. Tom prilikom je u službenoj izjavi vladika g. Irenej istakao da je i do sada bilo susreta na različitim razinama, ali ovo je prvi službeni susret ovakva značaja i na ovakvoj razini. „Izvršili smo

⁵⁵ Usp. „Katolička i Pravoslavna Crkva“, *BL 2* (1976.), 30-31.

⁵⁶ Da spomenemo još neke: 1988. god. patrijarh German proslavlja 30-u obljetnicu svoje patrijaršijske službe a nadbiskup Perko čestita; 1989. god. u niškoj katoličkoj crkvi episkop Irenej susreće nadbiskupa Perka; nadbiskup Perko čestita 3.12.1990. novoizabranom patrijarhu gosp. Pavlu; 3.2.1991. nadbiskup Perko posjećuje patrijarha Pavla; Patrijarh Pavle uzvraća posjet 20.7.1991. Susreti se nastavljaju i u ratnom vremenu: 7.5.1991. kardinal Kuharić i patrijarh Pavle se susreću u Sremskim Karlovcima, pa 24.08.1991. u Slavonskom Brodu itd.

retrospekciju i zajedničko vrednovanje do sada zajednički pređenog puta, svjedočenja Imena Hristovog i Istine Krsta i Vaskrsenja Njegovog i svedočenja istine o biću Crkve koja postoji za život i spasenje sveta, a nije sama sebi cilj. Danas smo sagledali i svoju ne samo pojedinačnu odgovornost unutar vlastite Crkve i prema svijetu, kao i odgovornost jednih za druge“, naglasio je episkop Irenej, današnji patrijarh Srpske pravoslavne crkve. Dalje je usuglašeno da se obje Crkve zajednički zauzmu oko pitanja nastave vjeronauka u školama, oko restitucije... Nadalje je dogovorena trostupnjevita odgovornost: biskupska, bogoslovska i pastirska, to znači da od glave sve ima strujiti prema pastirima i narodu na terenu. Treba se naviknuti gledati osobitost, različitost i identitet dviju Crkava ne kao razloge netrpeljivosti i otuđivanja, nego kao povod međusobnog uvažavanja, ljubavi i suradnje, podcrtao je episkop Irenej. Nadbiskup Hočevar je u ime Biskupske konferencije Srbije i Crne Gore istakao osjećaj posebne sreće i radosti među episkopima i biskupima koji su svjesni svoje velike odgovornosti pred Bogom, Crkvom i poviješću. U crkvi sv. Ante navečer je pravoslavna delegacija na čelu s patrijarhom Pavlom prisustvovala katoličkoj liturgiji.⁵⁷ Sljedeći susret na ovakvoj razini dogodio se 12. 04. 2005.⁵⁸ Jer se Srbiju gleda kao most između dviju tradicija,⁵⁹ ovakvim susretima pripravljen je put službenih posjeta na relaciji Rim – Beograd. Vrhunac je posjeta visoke delegacije Srpske pravoslavne crkve Vatikanu na službeni poziv kardinala Kaspera, pročelnika Vijeća za jedinstvo kršćana. Bilo je to od 3. do 8. veljače 2003. god. U delegaciji su bili crnogorsko-primorski mitropolit g. Amfilohije, vladika bački g. Irenej, arhimandrit Andrej i dekan Bogoslovnog fakulteta g. Vladan Perišić.⁶⁰ Tom prigodom delegaciju je primio i blagopokojni papa Ivan Pavao II. Odmah poslije toga nadbiskup Jean-Louis Tauran je od 17. do 21. veljače 2003. posjetio Beograd, gdje se susreo i s patrijarhom Pavlom. Neke susrete, posebno onaj u Šapcu, ocijenio je kao dragocjene kamenčiće u velikom mozaiku ekumenizma.⁶¹

Takvi susreti na regionalnoj i internacionalnoj razini silno

---

⁵⁷ Usp. *BL* 5 (2003.), 6-8.

⁵⁸ Prije toga, konkretno 22.12.2004., nekadašnja BK SCIG dobila je novo ime: Međunarodna biskupska konferencija sv. Ćirila i Metoda, sa sjedištem u Beogradu. Novo ime podrazumijeva i novi prostor. U sastav te BK uključen je katolički biskup Makedonije. Predsjednik nove BK je beogradski nadbiskup mons. Stanislav Hočevar. On je već 3.10.2002. imenovan članom Papinskog vijeća za promicanje jedinstva kršćana.

⁵⁹ Biskup Hohmayer, predsjednik BK Europske unije, vidi: *BL* 2 (2005.), 20.

⁶⁰ Njegov govor donosi *BL* 3 (2003.), 44-45.

⁶¹ Usp. *BL* 3 (2003.), 21.

pridonose ublažavanju predrasuda. No oni će tek onda biti potpuno osmišljeni kada plodovi susretanja prožmu bazu na obje strane, sve vjernike u župama i parohijama, jer „između katoličkih župa i pravoslavnih parohija postoji još uvijek berlinski zid, kojeg bi trebalo porušiti“, reče preč. Anton Rojc, povjerenik za odnose s pravoslavnima u ime Beogradske nadbiskupije.⁶² To se postiže između ostalog i boljim upoznavanjem drugih i drukčijih, čemu je uvelike pridonijela i Blagovest serijom svojih članaka o različitim Pravoslavnim crkvama.⁶³

Konkretan doprinos razbijanju predrasuda i uspostavljanju ekumenskog ozračja i zbližavanju silno su pridonijele slovenske sestre Usmiljenke i hrvatske sestre Milosrdnice, koje su godinama, radeći po bolnicama, probijale led nepovjerenja i trasirale put konkretnog ekumenizma.

5. Ekumenski profili

Ne usuđujem se povlačiti neki sustavan pogled ili donositi jedinstven sud o ekumenskom nastojanju u Beogradskoj nadbiskupiji kroz prošlih 80 godina. Mnoštvo je razloga za to: vremenski period je zaista velik; u njemu se mnogo toga prevažnoga događalo na političkom i crkvenom području, što je teško sistematizirati i neutralno prosuditi; u njemu je toliko strujanja i previranja, želja i očekivanja, pokušaja i posrtaja, uspjeha i neuspjeha, sumnji i nepovjerenja, predrasuda i povjerenja, zbližavanja i udaljavanja, prihvaćanja i odbijanja, izgradnje i razgradnje, ratovanja i mirenja, što je nemoguće svesti na jedan nazivnik.

Ipak mi dopustite u završnoj misli dati na razmišljanje četiri moguća profila ekumenskog djelovanja u Beogradskoj nadbiskupiji. U 80 godina rada oko jedinstva bilo je destruktivnog, forsiranog, rezigniranog i realnog ekumenskog djelovanja. Ti profili ekumenskog djelovanja nisu bili uvijek vremenski razgraničeni, čak su se svi katkada osjećali u istim razdobljima, pa su se međusobno suprotstavljali i tako otežavali ekumenski put. Pogledajmo ih iz bližega.

5.1. Destruktivno djelovanje

U tu kategoriju svrstavam sve teološke tvrdolinijaše i na jednoj i na drugoj strani, koji ostaju zakopani u argumente nekih prohuja-

---

⁶² Usp. *BL* 10 (2002.), 40.

⁶³ Npr. Srpske pravoslavne crkve u *BL* 12 (2003.), 21-22; ili npr. Ruske pravoslavne crkve u *BL* 11 (2003.), 22-23., iz pera mr. Romana Miza.

lih vremena, koji su zatvoreni koncilskim procesima, koji ekumensko djelovanje ne vrednuju ispravno i dovoljno, koji od lokalne muhe prave velikog slona, koji sustavno kod drugih i drukčijih traže samo ono negativno, koji zbog vidljivih razlika ne vide očito jedinstvo, koji se plaše gubljenja vlastitog vjerskog i religioznog identiteta jer iskrivljeno poimaju Crkvu i njezino jedinstvo. Takvi crkveno-teološki tvrdolinijaši vrlo često nalaze veliku potporu u nacionalno-političkim tvrdolinijašima koji Crkve pretvaraju u političke zborove, vjerske procesije u nacionalne demonstracije, koji se klanjaju nerazdvojnomoj trojstvu vlastite države, nacije i vjere. Spoj crkvenih i političkih tvrdolinijaša svjesno uvlači u labirint nacionalnih i crkvenih predrasuda. Iz takva je labirinta vrlo teško izaći, te on postaje za ekumenizam vrlo negativan i opasan, o čemu zorno svjedoči i posljednji „domovinski“ i Drugi svjetski rat.

Među destruktivne treba ubrojiti i sve one s krivim percepcijama jedinstva, bilo s crkveno-teološkog ili nekog drugog područja, koji ne tendiraju političkim krugovima. Takvi često siju strah umjesto mira, prošlošću plaše sadašnjost i budućnost. Krivi interpretatori jedinstva, nerijetko nesvjesno, ali koji puta i svjesno huškaju protiv jedinstva i ne govoreći jezikom ljubavi, destruktivno djeluju na ekumenizam.

5.2. Forsirano djelovanje

Na ekumenskom polju često su se pojavljivali ljudi koji su više mislili na svoju popularnost, čast, slavu i ambicije nego na pravi ekumenizam. Takvi se često, a neposredno poslije Koncila naročito, pojavljuju kao komarci poslije kiše. Postajali su nasrtljivi, nestrpljivi, s krivim predodžbama, bez ikakve koncepcije i sustavnosti. Takvi su očekivali jedinstvo preko noći. Neki su zamijenili svoja zvanja i preko noći postali ekumenisti i čisti aktivisti, a zapravo su mnogi među njima bili i ostali avangardisti, koji su tražili vlastitu promociju, pa su mislili da se na košarkaškom terenu može igrati vaterpolo. Takve je s katoličke strane uočio i glavni urednik Blagovesti koji u svojem komentaru 1969. god. kaže da je jednako opasna nerazborita revnost kao i apsolutna opasnost. U nerazboritoj revnosti pojavili su se oni koji su sudjelovali na liturgijskim slavljinama drugih zajednica i koji su pristupali pričesti. *Ekumenski direktorij* iz 1967. godine to striktno regulira. Ekumenski put je trnovit između onih koji samo kritiziraju radi kritiziranja i onih koji preskaču sve ograde, završava njegov kome-

tar.⁶⁴ Njihov često agitatorski rad urodio je kontraefektom: umjesto željenog jedinstva, morali smo se susretati s prozelitizmom, umjesto izgradnje međusobnog povjerenja, raslo je nepovjerenje. Njima koncilski dokumenti, poput *Lumen gentium*, *Unitatis redintegratio*, i drugi dokumenti kao Ekumenski direktorij, Uputa biskupa iz 1974. god. itd. nisu bili „magna charta“ ekumenizma. Takvi „progresivni ekumenisti“ zapravo su isforsirano destruktivno djelovali, a najveći njihov grijeh bio je u tome da toga nisu bili svjesni. Ekumenizam su doživljavali kao tržnicu „za pazarenje“, bez istinskog osobnog kontakta koji je prvi stupanj ekumenizma, koji slijedi ozbiljni studij kako onoga što nam je zajedničko tako i naših različitosti. Za nestrpljive i isforsirane mnoge su razlike prividne, pri čemu nedovoljno vrednuju *istorijske uslove*, stoji u Blagovesti.⁶⁵

Već je Papa ocjenjivao da su se jedni umorili a drugi unervozili, kako ih Turk naziva „vatrenim i nervoznim“ ekumenistima, koji traže brze i konkretne realizacije jedinstva kaleža. Takvih nervoznih je daleko više na katoličkoj strani. Turk upućuje na „ne forsirani“ nego „molitveni“ ekumenizam.⁶⁶ Istinski ekumenizam nije ni nadmudrivanje ni podcjenjivanje, ni srljanje ni kočenje, nego istinsko međusobno poštovanje i ponizno traganje za voljom Božjom i božanskom istinom.

5.3. Rezignirano djelovanje

Rezignacija je logičan plod kako destruktivnog tako i forsiranog ekumenizma. Ona se vidno osjeća još 1968. god. kada urednik konstatira da se jedinstvo Crkve ispovijeda, ali ne živi.⁶⁷ U komentaru 1974. god. konstatira da se nismo pomakli s mrtve točke.⁶⁸ Na jednoj strani imamo naivne idealiste, koji su se razočarali, na drugoj strani imamo revoltirane zbog sporosti i krutosti, a na trećoj strani imamo i rezignirane koji misle da je sve propalo. U godini 1981. on pristupa problemu ekumenizma sa stajališta rezultata. *Gdje su rezultati?* pita se. Čini se da se sve pomalo razvodnilo ili da su se svi umorili. Patrijarhu Atenagori pripisuje veliku želju da se barem postigne euharistijsko je-

⁶⁴ Usp. „Destruktivni ekumenizam“, *BL* 2 (1969.), 32-33. Papa Pavao VI. govorio je pod sličnim aspektom o ekumenizmu na generalnoj audijenciji 22. siječnja 1969.

⁶⁵ Usp. „Usprkos svih prepreka“, *BL* 1 (1970.), 5-6; te „Smetnje ekumenizmu“, *BL* 1 (1970.), 7.

⁶⁶ Usp. „Forsirani ekumenizam“, *BL* 9 (1975.), 150-151.

⁶⁷ Usp. „Jedinstvo Crkve“, *BL* 7-8 (1968.), 123-124.

⁶⁸ Usp. „Živimo s Crkvom“, *BL* 7-8 (1974.), 126-130.

dinstvo, ako nije moguće postići i juridičko. Ponavlja da su dvije Crkve sestrinske, zato se ne može sve druge staviti u isti koš kad se govori o jedinstvu. On razlikuje striktno ekumenizam u užem i širem smislu, gdje u ovaj posljednji ubraja zajedničke aktivnosti oko rješavanja nekih općeljudskih i društvenih pitanja. No, ni jedan od njih nije utopija, nego nužnost. On upozorava na probleme: kompromis, konglomerat, umor, razvodnjavanje, te razočaranje itd.⁶⁹ Neumorni urednik Blagovesti, Alojz Turk, poslije imenovani beogradski nadbiskup, koji ekumenizmu pridaje veliko značenje, izgleda da je počeo sam rezignirati. To sugerira i sam naslov ovog članka: *Ekumenizam – utopija ili nužnost?* u kojem doslovno piše: „Čitamo i slušamo o raznim susretima stručnjaka – teologa, o mnogobrojnim manifestacijama ekumenizma, o mnogobrojnim raspravama, publikacijama a i hodočašćima... Nažalost, rezultata – konkretnih plodova ne vidimo. Mnogi zato postaju malodušni.“⁷⁰

5.4. Realno djelovanje

Pri kraju 60-ih godina koncilski ekumenski zanos i oduševljenje kao da je počeo polako splašnjavati. Sve se više uvlači neka nesigurnost i ravnodušje. Autor poziva na realni ekumenizam, koji se ne sastoji ni u kakvoj konfuziji raznih ideologija, ni u konglomeratu, nego u čvrstom stajanju uz istinu, ali i u istodobnom poštovanju drugoga i drukčijega. U sklopu tih okolnosti treba tražiti moduse ekumenske suradnje.⁷¹

Papa jasno iznosi kriterije realnog ekumenizma s katoličke strane: miroljubiv, iskren i lojalan način govora, bez postavljanja nepotrebnih zasjeda. Dužni smo uz svoju vjeru prijanjati najodlučnije i najčvršće. U razgovoru ne želimo težiti polemici. Pozitivno gledamo na vjersku baštinu drugih. Podržavaju se naponi bolje upoznati druge i pozivaju se drugi nas bolje upoznati. Papa je iznio spremnost na opraštanje u tonu koji je istodobno i prekretnica i zornica, koji najavljuje novo ozračje: „*Ako smo mi što krivi za to odvajanje, mi ponizno molimo Boga da nam oprosti, i molimo za oprostjenje također i braću, koji bi osećali da smo ih uvredili, a spremni smo što se nas tiče, oprostiti uvrede što su nanesene Katoličkoj crkvi i zaboraviti boli što su joj nanesene u dugotrajnom nesporazumu i odeljenosti*“.⁷²

⁶⁹ Usp. „Ekumenizam: utopija ili nužnost?“, *BL* 1 (1981.), 13-15. Iste godine piše slično o ekumenizmu kao utopiji u *BL* 11 (1981.), 193-195.

⁷⁰ Usp. „Još uvek neostvareno“, *BL* 1 (1972.), 5-6.

⁷¹ Usp. „Realni ekumenizam“, *BL* 4 (1968.), 74-75.

⁷² Usp. „Poziv na crkveno jedinstvo“, *BL* 12 (1963.), 253.

Put realnog ekumenizma je put hodočašća prema obećanoj zemlji. Radi se istodobno o teškom, križnom putu, o istinskoj „via dolorosa“, ali o putu bogatom radošću i okićenom istinom. To je crkveni i otvoreni put, a njegovi putnici su ponizni i strpljivi, svjesni da je puno jedinstvo Božji dar, na kojem treba neumorno raditi, ali ga treba prije svega izmoliti. Putnici na takvu putu spremni su priznati vlastite pogreške, oni su svjesni da nisu sami sebi dostatni. Oni su svjesni velikih opasnosti i neizvjesnosti na putu realnog ekumenizma, ali se ne boje, jer je Krist s njima.

6. Umjesto zaključka - Prigodni sud iz drugog kuta

U nedostatku vlastite prosudbe, donosim ovaj prigodni sud iz pera jednog novinara a ne ekumenista. Donosim ga zato jer dodiruje i Jubilariku, tj. Beogradsku nadbiskupiju, i ekumenizam i Blagovest, ali ne ulazim u analizu objektivnosti njegovih stavova. Pod naslovom „Dijalogom do boljeg razumevanja“ nezavisni novinar Vladimir Marković 1997. god. piše, da u ekumenizmu prednjači Katolička crkva, naročito Beogradska nadbiskupija, da je deklarirani borac za ekumenizam nadbiskup Perko, da je Blagovest ekumenski otvorena, da se u njoj nađe redovno ekumenskih tema, da bi to trebali da slijede i časopisi Srpske pravoslavne crkve..., da je ekumenski pokret potreban, koristan i nužan, jer doprinosi neutralizaciji postojećih antagonizama, da je za vrijeme jednostranačja bilo više ekumenskog duha, te da stvari mogu ići samo na bolje, zaključuje Marković.⁷³

Čestitam na dosadašnjem a za buduće želim obilje Božjeg blagoslova. S Kristom na brodu, *Beogradska nadbiskupijo*, malo stado, ne plaši se *izvesti na ekumensku pučinu, duc in altum!*⁷⁴

„BLAGOVIJESNI” – “GOOD NEWS” ECUMENISM

Summary

The Archdiocese of Belgrade is, in a cultural, geographical, historical and religious sense, a “crossroads” of different religions, a “forest” of nationalities, an arena of difference, a battlefield of culture, and an encounter of ideas and interests. For this reason alone, the Archdiocese is an ideal framework and its circumstances are a real challenge for an authentic spiritual and above all concrete, living ecumenism. This local Church could be a bridge of unity, a dynamic for dialogue and a binding force at the local level and at the level of the universal Church. By its very nature Belgrade is suited

⁷³ Usp. BL 3-4 (1997.) 19-20.

⁷⁴ Usp. Iv 14,6 i Lk 5,4.

to become an important and dynamic ecumenical center. The seat of the Patriarch of the Serbian Orthodox Church is there, and the hierarchy of the Catholic Church, though interrupted during some periods, has been there for centuries.

The unity of the Church is a complex concept, which, over time and under different influences in this region, has assumed different meanings; sometimes incomplete or one-sided meanings and sometimes distorted and even fundamentally wrong. In the communist era, the authorities, not the Church, tried to give the concept of ecumenism a political meaning, in the sense of "brotherhood and unity", which was actually counterproductive in terms of true church ecumenism. On the other hand, even among some "church people", work towards unity, i.e. ecumenism, was essentially an empty shell, devoid of substance or sincerity. Others viewed ecumenism as a danger to their religious identity, seeing in the essence or practice of ecumenism a tendency towards indifference, syncretism or false irenicism. A fourth group viewed ecumenism as something incidental and unimportant, certainly unnecessary and even dangerous for national identity where national identity is viewed as being sacrosanct.

All the historical problems, the gratuitous war damage, the burden of nationalism have over a period of decades created an atmosphere of escape from the other and a theology of isolation. This has encouraged the consolidation of a kind of ecclesiastical self-sufficiency, a lack of concern about other communities, and a loss of any existential empathy for what is different. This complex process has substantially limited and jeopardized the development of a correct concept of unity. This process has to be reversed by clarifying and demythologizing the concept of ecclesial unity.

During 80 years of ecumenical activity in the Archdiocese of Belgrade we can see a whole range of effort, from destructive and coercive through resigned to authentically ecumenical. Some initiatives have entrenched bias while others have cleared a path; all have sought out models, some seeking models of non-cooperation and others models of coexistence.

Key words: *unity, ecumenism, prejudice (bias), Archdiocese of Belgrade.*

Translation: Darko Tomašević and Kevin Sullivan